

Læderløber. BIOFOTO/Klavs Nielsen.

Mel'madstyv, · jeg har ondt i mit *lyv*, · jeg har ondt i min mav', · jeg har ikke få't æde i fjorten *dav* (4).

LITTERATUR: (1) 212b 221; 212c 2,574; 212d 363; 224 2,1894,30; 160 1906/23:3272 (Ellund 1890'erne); (2) 464 4,1879,352; (3) 599 29403; (4) 464i 469.

[Sandspringer] grønt glimrede dens vinger med glatslebne kanter, · og spredte prikker gnistrede som små diamanter, · og de smidige følehorn med deres lette sving · var sammensvejsede kunstfuldt, knap synligt, ring i ring *Valdemar Rørdam* (1); små blanke løbebiller · som pudset stålmetal *Knud Wiinstedt* (2). Skælbasser jager om hjulenes nav, · hvæsser de arrige kæber *Jeppe Aakjær* (3).

LITTERATUR: (1) 753f 72; (2) 906h 23; (3) 937g 43.

Vandkalve, *Dytiscidae*

Vandkalvene er løbebiller tilpasset livet i (fersk)-vand, bagbenene sidder som kraftige »årer« på en fladt hvælvet, bådformet krop. Ca. 100 arter i vor fauna, bedst kendt er den STORE VANDKALV, *Dytiscus marginalis*.

– Danmarks Dyreverden 3, 16-20.

Vandkalv, ældre nydansk d.s., menes 1761 at være et oprindeligt sjællandsk navn (1), kalve døde

når de havde drukket vand med billen i, sml. nedenfor.

Grundpuge 'grundtudse', *grundvovl*, -*vævling* o. 1700, efterleddet 'myldre, kravle' (2), *grundvovl* (1771 grundvreulet) og *grundorm* Jylland (3) sml. tangloppe s. 146. *Grundling* Salling 1743 (4), *grunder*, *grundel* Jylland (5). *Skarnvrippe* NFyn o. 1850 (6) se skarnbasse s. 128.

Færøerne: *vatnkavur*, *vatukavur*; Grønland: *minngek*.

LITTERATUR: (1) 332 27; (2) 434 2,80; (3) 212c 1,236,493; 436 226; 296f 138f; (4) 937r 52; (5) 423; (6) 129 101.

FARLIG FOR KØER

Hvis en kø drak vand med vandkalve i, fik den kolik eller forstoppelse og døde, andre mente: så blev den drægtig med et slemt dyr (ØJylland; 1); »kommer de i mennesker eller fæ, da må de [sidstnævnte] endelig dø, thi de mister benene, bliver afmægtige, ryster og dirrer (Peder Syv o. 1680).

Køer måtte ikke drikke vand med vandkalve i, det kunne give kolik med dødelig udgang. Maleri af Otto Bache, 1897.

Koen kunne dog reddes, hvis den straks blev væltet om på ryggen, så kastede den billen op eller denne døde (o. 1700ff; 2). Skorpionsolie og universalmidlet teriak i mælk var de oftest benyttede råd (3). Larven og billen har meget kraftige kindbakker.

Vandkalve gjorde megen skade i fiskeparker og dambrug (1763; 4).

LITTERATUR: (1) 436 226; (2) 167 1935,34 sml. 61f (o. 1700); 693b 1,1763,676; 464 4,1879,357; 74 164; 296f 154, sml. 212c 2,342; (3) 937r 52 (Salling 1743); 794 3,55; (4) 693b 1,676.

PROSA

Vandkalven, den sorte oval med de to store svømmefødder som en mægtig moustage forrest, gik i fast fart som en havnefærge mellem bunden og overfladen *Piet Hein* (1); op og ned fo'r den, fra bunden til overfladen og fra overfladen til bunden som om den ikke kunne blive enig med sig selv om, hvor den ville være *Jørgen Hansen* (2). En fladprammet, mudderdækket vandkalv med store åreblade på benene *Svend Fleuron* (3); vandkalve svømmer på styler *Niels E. Nielsen* (4).

Vandkalven er »den af naturens skabninger, der kommer Jules Vernes drøm om en undervandsbåd nærmest, skønt kun på størrelse med et dameur« *Ole Vinding* (5).

LITTERATUR: (1) 324c 75; (2) 297b 27; (3) 222p 25; (4) 625b 83; (5) 910c 60.

Hvirvlere, Gyrinidae

Små sorte eller stålblåt glinsende rovbiller, 9 arter i Danmark, der færdes flokkevis på damme og søbredder; svømmer med det bagerste benpar hurtigt i cirkler og efterlader fine kølvandsstriber.

– Danmarks Dyreverden 3, 20f.

Hvirvler 1802ff, *hvirvelbille* 1801ff (1) til hvirvle 'dreje hurtigt rundt'.

Vandloppe 1763ff (2); MJylland, *vandkær* 1802ff er en oversættelse af slægtsnavnet *Hydrophilus*; *svømmebille* 1803, 1811; *glinser* MJylland (3), *kvægsølv* (kviksølv) børn i Nr. Dalby ØSjælland o. 1920 (4); *syssekkone*, *-jomfru* Sønderjylland, også kølenavn til lille uroligt barn (5), *blankmaren*

Grindstedegnen o. 1925 (4) sml. sølvkræ s. 41.

Fandens and MJylland, fanden ville efterligne Gud og skabe en and, men da han satte den på vandskorpen var det kun den lille bille vi nu ser hvirvle omkring på overfladen (6).

Hvirvlere på vandoverflade. BIOFOTO/Arthur Christiansen.

LITTERATUR: (1) 332 28; 659 8,901; (2) 693b 1,698 (men tvivlsom: 332 28,74f); 794 12,1889, 154 (Sir); (3) 794 12,154; (4) 388; (5) 212c 3,711; (6) 794 5,39; 464 8,1886,393.

PROSA OG POESI

Små skinnende biller [farer] i kredse på vandfladen, hver med en strålende luftblære under sig, og i legende jag, enkeltvis eller parvis i flygtigt møde: hvirvlerne *Ingeborg Raunkiær* (1). Man sidder en klar efterårsdag ved dammen og ser gyriniderne fare rundt på vandet i flotte kredse, ind og ud mellem sivene og de flydende blade i elegante kurver, altid i cirkelbuer, ude af stand til at bevæge sig i rette linier. Og man kommer til at tænke på visse danske forfattere, litterære gyrinider, som det heller ikke er beskåret at kunne gå lige på benene, men som kredser elegant og artistisk udenom *Hans Scherfig* (2).

Hvirvlerne farer ellevilde ud og ind på overfladen i buer og snørkler. Det er en lystig dans *R. C. Mortensen* (3), snurrer som små sorte perler rundt i tilsyneladende meningsløst kredsende buer, mødes, skilles og mødes igen som i kåd leg *J. O. Bøving-Petersen* (4), blinker i solen som dråber af rullende kviksølv *Johannes Jørgensen* (5).

Et sted cirklede en flok hvirvlere som blanke kærner om mellem hverandre, de legede i alle slags kurver og figurer (a), dansede og gjorde figurer i vandskorpen (b) *Johannes V. Jensen* (6); de un-